

NUME DE PĂRȚI ALE CORPULUI (GURĂ – LIMBĂ – BUZĂ) ÎN ANTROPONIMIA ISTORICĂ ROMÂNEASCĂ. SEMNIFICAȚII ȘI FRECVENȚĂ

NAMES OF HUMAN BODY PARTS (MOUTH – LIPS – TONGUE)
REPRESENTED IN THE HISTORICAL ROMANIAN ANTHROPONIMY.
MEANINGS AND FREQUENCY

(Abstract)

The names of the human body's parts seemed to have been used as human names since ancient times, Publius Ovidius *Naso* is a certain proof in this regard. As they name speech organs, the words *mouth*, *tongue* and *lip* are often being used as non-ritual names in simple or compound units. The meanings involved in this process are not always easy to discover.

The key is offered sometimes by the paremiological and idiomatic structures involving these terms, or by the connotative signification of the secondary term, if we deal with compound names. This article aims both to analyze the meanings which could explain the transfer mechanism, also to describe the delexical capacity of these terms by analyzing their proper names families as they are registered in old documents (we mean between XVth and XVIIth century) compared by those from recent onomasticons.

Cuvinte cheie: *gură, limbă, buză, transfer antroponimic, vitalitate onomastică.*

Key-words: *mouth, tongue, lip, anthroponymical transfer, onomastical vitality.*

1. Apariția numelor de părți ale corpului (uman sau animal) în formule antroponimice ale antichității romane înregistrate, unele, documentar¹,

¹ Este cunoscut cazul mai multor supranume latinești celebre, folosite mai cu seamă cu funcție de *cognomena*: Ovidius Publius *Naso*, de pildă, sau vechiul nume gentilic *Cornelia*, pe care cei mai mulți specialiști l-au raportat la numele comun *cornu* (Ionescu 1975: 92), aspecte ce sugerează vechimea obiceiul folosirii *supranumelor afective (porecle)* în denominația umană.

sugerează uzul acestui stoc lexico-semantic cu funcție de individualizare umană încă din vechimea cea mai îndepărtată, obiceiul denominativ fiind probabil cunoscut la nivelul tuturor comunităților omenești, indiferent de mărimea sau nivelul cultural al acestora. Acest mecanism – care își are originea în uzul numelor de animale sau de părți ale corpului acestora ca epitete fizice sau comportamentale umane – face parte din zestrea culturală transmisă timp îndelungat din generație în generație; de altfel, obiceiul atribuirii și folosirii poreclelor este activ încă la nivelul întregului spațiu romanic îndeosebi în comunitățile populare mici, închise. La nivelul romanității orientale, creativitatea semantică populară în domeniul folosirii numelor de animale, dar și al celor legate de părți ale corpului acestora în denominația umană, este cu atât mai remarcabilă, în opinia noastră, cu cât numai o mică parte a acestor mărci denominative a avut șansa de a fi supraviețuit timpului prin fixarea în documentele interne ca formule antroponimice, oficiale sau nu.

Reconstituirea conținutului inițial al numelor de părți ale corpului cu care acestea au cunoscut întrebuințare în denominația umană este, din perspectivă actuală, o întreprindere dificilă, însă, nu sortită cu totul eșecului: dată fiind stabilitatea noțională a domeniului, semantica implicată în conversia antroponimică se păstrează în nucleul semantic al lexemului-bază timp îndelungat și poate fi reconstituită, printre altele, prin raportare la frazeologia aferentă sau la fondul paremiologic dezvoltate în jurul lexemului, iar în cazul formelor bitematice, aceasta se poate deduce și din semnificația conotativă a termenului secund.

Reconstrucția sensurilor cu impact antroponimic care ar putea explica prezența în antroponimia istorică a acestor cuvinte vizează unitățile din stocul onomastic de nume adiționale mono- sau bitematice delexicale, extrase din documentele interne ale cancelariilor românești din secolele trecute (ne referim aici îndeosebi la secolele XV-XVII), care au fost raportate fără echivoc la lexemele anunțate în titlu, așa cum este înregistrat în lucrările consacrate: DERS, Bogdan 1946, Constantinescu 1963. Acest corpus a fost supus comparației cu inventarul actual de patronime (Iordan 1983; CT), pentru a descoperi modul cum aceste familii onomastice au rezistat sau nu timpului.

2. Cele trei cuvinte supuse analizei fac parte din **terminologia veche, moștenită**, implicată în denumirea părților corpului omenesc, circumscrise, toate trei, prin conținutului propriu, denotativ, noțiunii „organ de ingerat hrana” dar, prin natura împrejurărilor, și acelei „părți a corpului folosite la comunicare, vorbire”. Toate cele trei lexeme cunosc, prin sedimentare constantă, o semantică secundară cuprinzătoare, nu întotdeauna, însă, explicită. În mare parte aceasta este descifrabilă contextual, din frazeologia aferentă, dezvoltată în jurul acestor termeni-cheie. Contribuția de față se concentrază

asupra descrierii aceluiași tip de conținut pasibil de a explica prezența – directă sau indirectă – a termenilor respectivi în denotația umană.

3. Din punctul de vedere al **procedeelor semantice** implicate în procesul de transfer antroponimic, numele de părți ale corpului, ca și numele de animale, cunosc întrebuințare în antroponimia nonrituală pe două căi: prin *evocare directă* cu referire evidentă la o particularitate fizică – considerată sau nu un defect, și prin *evocare indirectă*, sugerând, prin derivate sau compuse și prin tipul de conotație implicat, unele calități sau lipsuri psiho-morale, conducând, ambele, la circulația inițială a acestor epitete ca *porecle*, mult mai rar ca *supranume admiraative*.

Procedeul *evocării indirecte* are la bază dezvoltări semantice de tip metaforic (caracteristice, de regulă, transferului numelor de animale în denotația umană) sau, mult mai frecvent, de tip metonimic. Numele de părți ale corpului presupun, de regulă, la baza uzului cu funcție antroponimică, o relație logică de contiguitate, de tip metonimic, procedeul semantic de asemănare, metafora, nefiind implicat în acest proces.

4. În ceea ce privește aspectul **gramatical**, toate sintagmele bimembre reprezintă de fapt izolări ale unor perifraze verbale predicative care sunt legate, semantic, la nivelul limbajului popular, de descrierea succintă a unor situații generale de viață și ale unor trăsături comportamentale omenești responsabile de apariția și fixarea în formule concise, a unor *epitete denominative*, devenite uneori *supranume*. Nu de puține ori denotatul sfârșește prin a-și însuși aceste supranume și chiar a le transmite ereditar. La baza conversiei antroponimice se află uneori *numele predicativ* cu determinanții săi (de exemplu *limbă-lată* din grupul verbal *a fi limbă-lată* cu circulație efectivă la indicativ: *Ion este ~*), cel mai adesea, însă, când capul grupului verbal se află în funcție predicativă (cazul verbului *a avea*, *a striga*, *a țipa* de pildă), implicate în acest proces sunt complementele directe sau modale (*a avea gură roșie*; *a striga/țipa în gura mare*). Sintagmele astfel rezultate reprezintă, în totalitate, grupuri nominale – îmbinări paratactice ale substantivelor supuse analizei cu adjective calificative care, de regulă, se pot regăsi în antroponimia istorică și în cea actuală ca forme aglutinate.

5. Prin procedeul **evocării directe** sunt folosite în denotația umană două dintre cele trei lexeme – *gură* și *buză*, ambele referindu-se la particularități morfologice apte de a ajuta la particularizarea denotatului în cadrul comunității sociale respective. Trebuie să menționăm aici faptul că la baza numeroaselor dezvoltări de sens ale lexemului *gură*, implicate, aproape toate,

în capacitatea lui deantroponimică, este de presupus un regim referențial exclusiv *uman*, întrebuintare veche, probabil etimologică, în ciuda atestării precare cu acest statut la nivelul textelor vechi.

Câteva antroponime, bitematice, ar putea avea ca punct de pornire conținutul propriu, anatomic: „organ prin care se introduc alimentele în corp”, cu care lexemul apare în compuse cu epitete care aduc precizări anatomice, aflate la originea unor antroponime care se pot regăsi în inventarul patronimic în prezent: *Gurălargă* (Iordan 1983: 233) și *Gurăroșie* (CT), supranume fără înregistrări documentare mai vechi, deci fără posibilitatea de a face vreo considerație asupra vitalității modelului onomastic.

Atestările unor supranume care implică lexemul de substrat, *buză*, sugerează circulația acestuia în compuse, ca epitet denominativ al cărui punct de plecare îl constituie o particularitate (de fapt o anomalie medicală remediabilă în prezent prin mijloace chirurgicale) care, în trecut neputându-se trata, oferea posibilitatea individualizării persoanei respective în cadrul comunității: [Stoian] *Buză de Epure* apare în documentele Țării Moldovei din secolul al XVI-lea (Constantinescu 1963: 226). Cu un conținut oarecum similar, legat tot de particularități anatomice, cunosc o bună reprezentare antroponimică câteva derivate: *buzac*, *buzat*, *buzică*, *buzilă*, de pildă, ale căror variante fonetice trădează fie perioada de fixare a (supra)numelui, fie regiunea de proveniență a denominatului: Petru *Buzatul*, Mihail *Budzat* (Bogdan 1946: 34); *Buzilă*, *Buzâlă*, *Buzălă* (*ibid.*), cu toate că apar documentar în formule monomembre, este de presupus că au circulat ca (supra)nume complementare. Tot aici ar trebui incluse unele compuse, formațiuni glumețe, precum: *Buzdrelea* (Constantinescu 1963: 226).

Aceleiași zone semantice, referitoare la trăsături fizice, i s-ar putea circumscrie unele compuse: *Buzămurgă* (cu o variantă fonetică rezultată prin disimilare *Buzumurgă*) sau *Buzăuscată*, raportabile la sintagme similare ca mod de îmbinare în albaneză, aspect semnificativ în legătură cu vechimea (cel puțin a) tiparului de compunere. Conținutul determinativelor sugerează, însă, pentru aceste sintagme, circulația într-un alt areal semantic: *murg*, ca adjectiv, este asociat ideii de „negru”, „întunecat”, iar o îmbinare sinonimă, *buză-vânăță*, circulă ca epitet jignitor (nume de batjocură) sugerând astfel un statut similar și pentru *buzămurgă*, iar în cazul îmbinării *buzăuscată*, relația de sinonimie pe care elementul secund, *uscat*, îl are cu *sec* – adjectiv care, prin conținutul conotativ descrie „plăcerea de a vorbi urât” – sugerează faptul că și această sintagmă ar putea fi subordonată ideii de „răutate”, „invidie”.

Denumind o parte a corpului aflată rar la vedere, *limbă* nu se regăsește în documente (vechi sau recente) ca denominativ uman prin procedeul *evocării directe*; în documentele românești interne sau în onomasticonul actual nu găsim

nume adiționale similare unor compuse de tipul *Buză-de-iepure*, sau *Gurăroșie*, de pildă.

6. Prin evocare indirectă aceste trei lexeme descriu numeroase calități, defecte, sau stări fiziologice normale, cotidiene, ori dimpotrivă, rare, aparte, care impresionează mentalul colectiv, și care explică anumite supranume din textele vechi ori unele patronimice actuale.

Așa, de pildă, este de presupus că prin conținutul propriu termenul *gură* este implicat, contextual, prin frazeme, în redarea mai multor stări fiziologice: „starea de sațietate”, de pildă, se redă prin construcția *a-și pune gura la cale*, de unde este de presupus apariția formulei concise *gura-gata*, prin conversie antroponimică: *Gurăgata* (CT), iar „starea de înfometare” prin locuțiunea *a nu pune nimic în gură*, aflată cu probabilitate la baza sintagmei *gură-goală*, de unde numele complementar prezent în documentele mai vechi: *Gurăgoală* (Constantinescu 1963: 290).

De altfel lexemul redă, prin perifraze, numeroase senzații gastronomice, cum ar fi cea neplăcută, cauzată de ingerarea a ceva acru, marcată lexical prin îmbinarea *a i se face (cuiva) gura pungă*, și intră chiar în câmpul semantic al stării bahice după cum atestă construcția *a face gura pâlnie* cu referire la obiceiul unei persoane de a bea excesiv dar, după cum era de așteptat, îmbinările referitoare la aceste stări au fost evitate ca mărci de individualizare umană, îndeosebi de către cei vizați.

Conținutul „organ al vorbirii”, vechi, etimologic, de asemeni, cu răspândire generală în limbă, se află la baza unui alt set de antroponime, la bază structuri compuse.

În funcție de tipul de conotație specifică sintagmei implicate în conversa antroponimică, avem a face cu *supranume afective admirative* sau cu *poecle*. Astfel, încărcătura pozitivă a acestui lexem, deși rară în contexte laice, marcată, de regulă, de prezența în îmbinări cu diverse compliniri adjectivale care „aduc” compusului rezultat semantică pozitivă, se află la baza unor nume complementare, puțin numeroase: *Gurădulce* sau *Gurlină* (formă contrasă din *Gurălină*) (Constantinescu 1963: 290). Prezența acestor îmbinări în antroponimia istorică sugerează circulația sintagmelor omonime la nivelul numelor comune ca epitete comportamentale sau ca vorbe de alint în anumite comunități umane și, de altfel, acesta este singurul indiciu al existenței lor trecute; de menționat că lucrările lexicografice nu înregistrează aceste compuse.

Desigur, calitățile umane vizate ar putea fi „capacitatea retorică”, „abilitatea persuasivă” a denominatului, apariția și fixarea (supra)numelui trădând o certă implicare pozitivă a afectului în acest proces.

Data fiind, însă, înclinarea spre ironie proprie temperamentului popular, tipul de conotație negativ este caracteristic unui număr mult mai mare de îmbinări lexico-gramaticale prin care se descriu, de regulă, tipurile de comportamente dezavuate. Sintagmele acestea apar, ulterior, în denuminația umană ca *supranume afective peiorative – porecle* – și se află la baza mai multor nume din onomasticonul actual.

Trăsăturile de caracter vizate nu sunt legate, în exclusivitate, de capacitatea sau incapacitatea verbală, am putea avea a face și cu unele „disfuncții” morale: „lipsa de curaj”, de pildă – *a i se muia gura cuiva* se referă la inabilitatea unei persoane de a-și susține cauza (DA, s.v.), dacă îmbinarea *gură-moale* este cea la care s-ar putea raporta în mod credibil unul dintre numele adiționale înregistrat în documentele istorice: *Gură-molia* (Constantinescu 1963: 290).

„Lipsa de concizie verbală în discursul unei persoane”, „flecăreala” sunt vizate de unele perifraze verbale: *a da din gură*, *a-i umbla/merge/toca cuiva gura*, însoțite, opțional, de unele compliniri comparative: *ca o meliță/ca o fojează/ca o moară stricată*, ori *ca o păpușă* (DA, s.v.), de unde apariția formulei concise, *gură-multă*, la care se poate raporta forma actuală *Guramulta* (CT). În aceeași zonă semantică circulă câteva derivate: *gureș*, *guraliv* de pildă, aflate, și ele, la baza unor antroponime vechi sau actuale: *Gureșu*, *Guralivu* (Constantinescu 1963: 290; CT).

„Comportamentul certăreț, țăfnos”, este conotat și el prin sintagme ale acestui termen care este folosit, tot în îmbinări, ca epitet comportamental și fixat în antroponimie încă din etape istorice mai vechi: sintagma *gură mare* se află la baza (supra)numelui *Gurămare* (Constantinescu 1963: 290), perpetuat până în prezent (CT), în timp ce „plăcerea de a vorbi, uneori în mod gratuit, lucruri rele la adresa celorlalți”, este redată succint prin îmbinarea *gură-rea*, fixată și ea ca patronimic: *Gurărea* (CT); compusul *gură-lată*, absent din lucrările lexicografice, ar putea fi creat prin analogie cu *limbă-lată* referindu-se, așadar, ca și acesta, la „plăcerea de a vorbi urât” (DA, s.v.).

Prin conținutul lui figurat acest cuvânt redă „infatuarea” și „lăudăroșenia”, ipoteză sugerată și de perifriza *e numai gura de el* glosată ca „făgăduiește, dar nu se ține de cuvânt” (DA, s.v.). Semantica aceasta este amplificată, ocazional, de combinarea cu unele sufixe peiorative (-ău, de pildă, de unde *gurău* „persoană lăudăroasă”) (DA, s.v.), prin conversie: *Gurău* (Constantinescu 1963: 290), model cu vitalitate bună, continuat până în prezent (Iordan 1983: 233; CT).

S-ar putea, astfel, explica prezența lexemului, prin transfer, ca antroponim monotematic, înregistrat în documentele vechi cu diverse ipostaze morfologice: *Gura*, *Gură*, *Gure(a)*. Aceste unități se află la baza unei familii onomastice cu continuitate în timp, putându-se regăsi și în funcție toponimică (prin intermediul unui nume de grup: *Gurești* (Constantinescu 1963: 290).

Termenul de substrat – *buză* – prezintă, prin semantica figurată, care explică transferul în antroponimie, similitudini foarte mari cu cel generic, *gură*. Acesta se referă, în îmbinări, la câteva trăsături morale, cum ar fi „plăcerea de a vorbi urât”: compusul *buzălată* este înregistrat ca nume adițional în documentele istorice ale Țării Românești: *Buzalată*, R. (Constantinescu 1963: 290), „răutatea”, după cum sugerează supranumele *Buzărea*, posibil din *buză-rea*, (formațiune analogă cu *gurărea*), mai rar „bunătața”: *Buzalin* (CT), patronimic actual raportabil la compusul *buză-lină*, similar cu *gură-lină*.

Între aceste două limite comportamentale se află și alte trăsături, stări și trăiri psiho-morale rediate prin derivatele sau compusele acestui lexem. „Flecăreala”, de pildă, este penalizată printr-un compus, *buzabriciu*, cu circulație regională ca epitet comportamental, aflat la baza unui antroponimic actual – *Buzabriciu* (CT), iar „starea de supărare”, (justificată sau nu), este ironizată prin unele derivate: *buzat(u)*, sau *buzău* (DA, s.v.), ambele cu bună reprezentare antroponimică: *Buzat(u)*, respectiv *Buzău* (DERS: 30; Constantinescu 1963: 226). Trimite și la alte momente și situații neplăcute: „faptul de a fi fost amăgit sau înșelat în așteptarea sa”, (v. locuțiunile *a se întoarce/a rămâne cu buzele umflăte*), conotează „mânia” (vezi unele locuțiuni: *a bate/da din buze*), „starea de nevoie” (*a-i crăpa/scăpăra cuiva buza de ceva*), sau „paguba și sentimentul provocat de aceasta” (*a se linge/spăla/șterge pe buze*) (DA, s.v.), sensuri figurate, aflate la baza conversiei antroponimice a formelor monomembre (nu neapărat derivate), semnificative și ele, sub aspect numeric.

Deși se referă la un organ implicat, fie și numai parțial în procesul de digestie, *limba* pare a fi legată noțional, la nivelul mentalului popular, aproape în totalitate, de „actul vorbirii”. Conținutul etimologic al acestui lexem, ca și deplasările semantice ulterioare, datorate fie evoluției semantice interne, fie calchierii, întăresc, toate, nucleul semantic legat de ideea de „limbă ca mijloc de comunicare lingvistică”, sau de „comunitate lingvistică” (DA, s.v.).

Familia onomastică actuală dar și cea prezentă în documentele interne vechi sugerează că sensurile primare, responsabile de transferul acestui lexem în antroponimie sunt, aproape toate, figurate, de regulă conotate negativ, putând fi grupate, sub noțiunea de „răutate”, „malițiozitate”, „indiscreție”, subsumate, în general „plăcerii de a vorbi urât (îndeosebi la adresa altora)” (DA, s.v.). Câteva sintagme referitoare la aceste realități, dar și unele derivate, cu circulație inițială ca epitete comportamentale, se pot regăsi în documentele vechi ca nume adiționale: *Limbălată*, *Limbău*, *Limbutu*, probabil *Limberea* (care s-ar putea raporta, după părerea noastră, mai bine la *limbă-rea*, și nu la *limbar* „boală a animalelor”) (Iordan 1983: 280).

Conotațiile pozitive, referitoare la „capacitatea retorică”, „darul de a captiva cu elocvența”, sunt potențate, ca și în cazurile anterioare, de combinarea lexemului cu unele calificative: *Limbă-dulce* este un supranume înregistrat în

documentele din secolul al XV-lea, care apare în consemnările documentare timp de câteva secole (DERS: 125), fixând scriptic, poate, supranumele transmis ereditar, timp de mai multe generații, al aceleiași familii boierești. Numele este singular în inventarul antroponimic românesc și, de altfel, dispărut cu totul în prezent. Ca și în cazurile prezentate anterior, sunt mai consistente sub aspect numeric, îmbinările sintagmatice folosite în denomiția defavorabilă și ironică a ființei umane, cunoscând circulație timp îndelungat ca *porecle* fixate, unele, ca patronimice.

Putem afirma, în concluzie, că lexemul *gură*, prin semantica lui figurată, implicată în transferul în antroponomastică, conotează universul uman în mod preponderent negativ, prin descrierea succintă și ironică a „lăudăroșeniei”, „lăcomiei”, „răutății”, „invidiei”, „lașității”, dar, fapt rar pentru transferul numelor comune în onomastică în general, cunoaște, de asemenea, apariția și fixarea prin unele compuse, a conotațiilor pozitive, urmare a unei atitudini admirative explicite a denominatorului pentru unele calități umane. Similar sub aspectul numărului de derivate și compuse care participă la formarea antroponimelor delexicale cu lexemul *gură*, cuvântul de substrat cunoaște, prin conținutul secundar, o porțiune a sensurilor asemănătoare cu acesta, similitudine care merge uneori până la sinonimia completă. Acest fapt se reflectă și asupra planului formal: compunerea numelor bitematice are la bază îmbinarea cu aceleași calificative, atrăgând compuselor rezultate un conținut relativ similar.

Privită comparativ cu prezența în antroponimie a celor două lexeme de mai sus, *limba* se află la baza unui număr sensibil mai mic de antroponime, care implică puține derivate și formații compuse. Realia acoperită de acest lexem în procesul de conversie antroponimică este, de asemenea, semnificativ mai redusă. Explicația ar putea viza, dincolo de conținutul mai abstract cu care limbă cunoaște circulație în plan figurat, faptul că denumește un organ aproape intern. Pe de altă parte, conținutul figurat al acestui termen, cu posibile implicații deantroponimice, pare a fi fost acoperit, în bună măsură, de sinonimele sale parțiale – *buză* și *gură*.

7. Transmiterea mai multor nume până în prezent are la bază și unele **procedee derivative specifice** în exclusivitate planului secund, al **numelor proprii**, prin care se afirmă, în general, tipul de rudenie cu „capul juridic al familiei”. Filiația se întâlnește rar, avem a face cu câteva matronimice: *Buzan*, *Buzățoiu*, *Buzuloiu* (CT), *Gureșoiu* (Constantinescu 1963: 290), unele patronimice (raportabile la baze lexicale diferite): *Buzărnescu*, *Bu(d)zescu*, *Buzoiescu*, *Buzulescu* (CT), *Gurescu*, *Gurănescu* (Constantinescu 1963: 290), iar pe seama relației maritale se poate pune circulația unui *andronimic*, fixat în diverse variante morfologice: *Gureșoae*, *Gureșoia* (*ibid.*).

De remarcat frecvența *oiconimelor* care trimit la aceste supranume, care generează, prin combinarea cu afixele specifice, alte *patronimice*: *Buzău*, Petru este înregistrat documentar ca „moșul satului *Buzăieni*” (Constantinescu 1963: 226), de unde apariția altor *supranume de domiciliere*: *Buzăianu*, cu variantă *Buzoianu*, detoponimice frecvente în onomasticonul actual (CT).

Concluzii. Observații

1. Denumind părți diferite ale corpului, aceste trei lexeme cunosc, fiecare, semantică proprie, implicată, și ea, în transferul antroponimic.

Însă, în ciuda diferențelor semantice, normale, de altfel, toate cele trei cuvinte cunosc, prin sensurile secundare, cu impact antroponimic, o surprinzătoare convergență. Tustrele se referă, mai cu seamă în îmbinări, la „capacitatea” sau „incapacitatea verbală”, au legătură cu ideea de „răutate”, „invidie”, „lăcomie”, dar și cu „elocvența”, „darul de a vorbi frumos”.

2. În cazul tuturor acestor lexeme, *semantica exactă* implicată în conversia antroponimică este dificil de reconstruit. De multe ori cheia o reprezintă adjectivele calificative care lămuresc oarecum conținutul global al compuselor rezultate; decisivă ar putea fi, însă, analogia cu îmbinări similare ale unor denumiri de organe din aceeași zonă semantică.

3. *Frecvența și productivitatea* lexicală în denominația umană par a avea o legătură cu tipul de conținut specific fiecărui termen în parte. Astfel, termenii implicați în denumirea părților vizibile ale organelor vorbirii – *gură* și *buză* – au, prin conținutul propriu, dar și figurat, legătură cu aspecte concrete ale existenței, și cunosc, pe de altă parte, o frecvență mare și un număr semnificativ de derivate și compuse care se află la baza unor familii onomastice numeroase. Comparativ, termenul *limbă*, legat de un organ aproape intern și implicat în denumirea unor realități abstracte – „mijlocul” și „calea de comunicare lingvistică” – de pildă, are o mult mai slabă vitalitate onomastică.

4. În ceea ce privește *vechimea* acestor antroponime este dificil de făcut o presupunere care să corespundă realității. Unele nume complementare, delexicale sau nu, apar încă din primele documente interne românești și, cu siguranță, data consemnării lor documentare nu corespunde cu cea a apariției și formării lor. Înregistrarea scriptică a acestora se face, uneori, din simplă întâmplare, însă fonetismul specific, semantica implicată, dar și tipul de compunere, sugerează că aceste supranume caracterizează etape vechi și foarte vechi din evoluția comunităților socio-umane românești, confirmând, desigur, faptul că mecanismul denominativ bazat pe nume de părți ale corpului (uman sau animal) face parte din zestrea moștenită a culturii populare românești.

SURSE. BIBLIOGRAFIE

- Bogdan, Damian P, 1946, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, București, Institutul de studii și cercetări balcanice, seria filologică, nr. 1.
- Constantinescu, N.A., 1963, *Dicționarul onomastic românesc*, București, Editura Academiei.
- CT = *Cartea abonaților la serviciul telefonic. Municipiul București*. Editat de Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor, București, 1999.
- DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române, A-C, F-L (Iojniță)*, Socec și Sfetea, București, 1913 ș.u.
- DERS = *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române (1374-1600)*, (redactor responsabil Gh. Bolocan), București, Editura Academiei, 1981.
- Ionescu, Christian, 1975, *Mică enciclopedie onomastică*, București, Editura Academiei.
- Iordan, Iorgu, 1983, *Dicționarul numelor de familie românești*, București, Editura Academiei.

Emanuela I. DIMA
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București